



**ZAMONAVIY KLINIK  
LABORATOR TASHXISI  
DOLZARB MUAMMOLARI**  
**xalqaro ilmiy-amaliy  
anjuman**



**27 dekabr 2022 yil**



**O'zbekiston Respublikasi Sog'Liqni saqlash vazirligi**  
[www.ssv.uz](http://www.ssv.uz)

**Toshkent tibbiyot akademiyasi**  
[www.tma.uz](http://www.tma.uz)

Кўпгина ҳужайраларда ядро юмалоқ, баъзи ҳужайраларда кўп бўлакли шаклда (моноцитлар, нейтрофил лейкоцитлар).

Ядро ўлчами ҳужайранинг турига боғлиқ. Ядро ва цитоплазма ҳажмининг нисбати ҳар бир ҳужайра тури учун нисбатан аниқ қийматдир. Ядронинг хусусиятлари айниқса ўсма олди ва хавфли ўсмаларда кучли ўзгаради.

**Хулоса.** Ҳужайра организм структур бирлиги бўлиб, турли организмлардаги ҳужайралар тузилиши ўхшаш, организмларнинг ҳужайравий тузилиши уларнинг келиб чиқишининг бирлигини кўрсатади. Ҳужайралар бирикмаси мураккаб тузилмалар (тўқималар, аъзолар, организмлар) ҳосил қилиш имкониятига эга.

### Адабиётлар.

1. Курбонова З.Ч., Бабаджанова Ш.А. Цитологик ташхисга кириш: ўқув қўлланма. Toshkent, 2021. 152 b.
2. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova S.A. Sitologik tashxis asoslari: o‘quv – uslubiy qo‘llanma. Toshkent, 2022. -47 b.
3. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova Sh.A. Laboratoriya ishi: o‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2022. 140 b.
4. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova S.A. Sitologik tashxisga kirish: o‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2021. 152 b.
5. Saidov A.B. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova Sh.A. Gematologik kasalliliklar sitologik diagnostikasi: o‘quv uslubiy qo‘llanma. Toshkent, 2021. – 56 b.

## ҲУЖАЙРА ЦИКЛИ ВА УНИНГ БУЗИЛИШИ

<sup>1</sup>Юсупов Б.Н., <sup>2</sup>Абдираимова А.Н.

<sup>1</sup>Тошкент тиббиёт академияси,

<sup>2</sup>Тошкент давлат педагогика университети

Эукариот ҳужайраларнинг бўлинишини таъминлайдиган, такрорланувчи жараёнга ҳужайра цикли дейилади. Турли хил организмларда ҳужайра цикли турлича. Масалан, лейкоцитларда 18 соат, терида 28 соат. Катталарда организмдаги баъзи ҳужайралар (ўпка, буйрак ва жигар ҳужайралари) факат заарланишда бўлинади. Ичак эпителийси ҳужайралари инсон ҳаёти давомида бўлинади, нейронлар эса етилиб бўлгач, бўлинишни бутунлай тўхтатади.

Ҳужайра цикли интерфаза, митоз ва тинч даврдан иборат. Интерфаза ҳужайра бўлинишлари орасидаги даврdir. Интерфазада хромосомалар ҳужайра ядросида хроматин шаклида бўлади.

Митотик (пролифератив) цикл. Митозда қуйидаги босқичлар ажратилади:

1. Ҳужайра ядросининг бўлиниши - профаза, метафаза, анафаза, телофаза.  
- профазада цитоскелетнинг кўп сонли цитоплазмик микронайчалари парчаланади ва биполяр митотик спираллар шаклланади;

- метафаза (барча хромосомалар бир сатҳда жойлашади (метафаз пластинка) ва икки хроматидалар ҳосил бўлиш билан якунланади;

анафаза ҳар бир хромосоманинг иккита хроматинларга бўлиниши ва уларнинг ҳужайранинг турли қутбларида тарқалиши рўй беради;

- телофазада ажралган тоқ хроматинлар қутбларга яқинлашади, янги ядро қобиги пайдо бўлади.

2. Цитоплазманинг бўлиниши - цитокинез (хужайранинг иккига бўлиниши).

Пролиферация. Ҳужайралар асосий бўлиниш усули митоздир. Ҳужайралар сонининг кўпайиши натижасида бир жойда жойлашган ва бир хил цитологик хусусиятларга эга ҳужайра гурухлари ёки популяциялари пайдо бўлади.

Дифференцировка - ҳужайраларнинг морфологик хусусиятларини шаклланиш жараёни бўлиб, у ўзига хос фаолиятни бажаришни таъминлайди. Етилиш даражасига қўра ҳужайралар дифференциаллашган ва дифференциаллашмаган турларга ажратилади. Бироқ, фақат дифференциаллашган ҳужайраларгина ўз вазифаларини тўлиқ бажариши мумкин. Шунинг учун дифференциаллашишнинг ҳар қандай бузилиши ҳужайра фаолиятининг бузишига олиб келади (эндокрин аъзоларнинг ўсма ҳужайралари, қондаги етилмаган ҳужайраларнинг пайдо бўлиши).

Организмнинг нормал ишлаши ҳужайра циклига боғлиқ. Ушбу даврнинг давомийлиги ҳар бир ҳужайра учун турлича. Муайян вақт нормал фаолият кўрсатгандан сўнг ҳужайралар морфологик тарзда қариш даврига ўтади: ҳужайра ҳажми кичрайди, катта лизосомалар кўпаяди, пигмент ва ёғли киритмалар тўпланади, цитоплазмада ва ядрода вакуолалар пайдо бўлади.

Тананинг барча ҳужайралари ўз яшаш муддатига эга, унинг тугаши билан улар ўз фаолиятини тўхтатади, ўлади ва ўрнига янги ҳужайралар пайдо бўлади. Ҳужайра ўлими уларнинг генетик аппаратида дастурлаштирилган.

Ҳужайра ўлимида икки хил механизм ажратилади: некроз ва апоптоз.

Апоптоз генетик жиҳатдан дастурлаштирилган ҳужайра ўлимиdir. Бу тананинг ўз таркибий тузилмаларининг функцияларини муайян даражада сақлаб туришига имкон берадиган энг муҳим физиологик жараёндир.

Апоптознинг аҳамияти қуйидаги жараёнларда бўлади: эмбрионал ривожланиш даврида аъзоларнинг шаклланиши, организм ҳужайраларида фарқ қилувчи генетик хато ва мутациялар натижасида ҳосил бўладиган патологик ҳужайралар пайдо бўлишини олдини олиш, аъзолар ва тўқималарни физиологик функцияларини тутатгандан сўнг (тимус бези атрофияси, қариш даврида репродуктив тизим, аъзолар ва тўқималарнинг атрофияси ва б.), органоидларнинг морфологияси ва функцияси ўзгарганида эски ҳужайраларни йўқ қилиш ва б.

Апоптознинг босқичлари: қўшни ҳужайралар билан алоқа йўқолиши, ҳужайра ҳажми кичрайди: ядродаги хроматин конденсацияланади, ядролар дарз кетади, зич ва алоҳида бўлакларга бўлинади. Шу билан бирга, цитоплазма парчаланади, ҳужайра мембрана билан ўралган апоптоз

танаачаларга айланади, апоптоз танаачалари атрофдаги хужайралар, одатда макрофаглар томонидан ютилади.

Бироқ, апоптозга жавобан яллиғланиш реакцияси ҳеч қачон ривожланмайды, ўлик хужайралар ўрнига эса янги хужайралар пайдо бўлади. Шуни таъкидлаш керакки, фақат хужайралар апоптозга учрайди, тўқималар эмас.

Некроз - зарарли омиллар таъсирида (харорат, гипоксия, кимёвий ва механик таъсиirlар ва б.) хужайра парчаланади. Дастрлабки босқичда хужайра органоидларида ўзгариш бўлади (митохондрия шишади ва улардаги криста микдори камаяди), плазмоллемани ўтказувчанлиги ошади, лизосомалар мемранаси парчаланади ва гидролазалар чиқади. Хужайра ядросида ҳам ўзгаришлар кузатилади - кариопикноз, кариорексис, кариолизис. Хужайраларнинг парчаланиш маҳсулотлари лейкоцитлар ва макрофагларни тортади, некроз ўчоғи атрофида яллиғланиш реакцияси - шиш, гиперемия, оғриқ пайдо бўлади.

**Хулоса.** Ривожланишнинг дастрлабки босқичларида тананинг хужайралари кўп бўлинади, кейин хужайра цикли узаяди. Митоз циклнинг биологик аҳамияти ёш хужайраларнинг пайдо бўлиши ва ирсий ахборотни наслдан наслга ўтишидан иборат.

### Адабиётлар.

1. Курбонова З.Ч., Бабаджанова Ш.А. Цитологик ташхисга кириш: ўқув қўлланма. Toshkent, 2021. 152 b.
2. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova S.A. Sitologik diagnostika asoslari: o‘quv – uslubiy qo‘llanma. Toshkent, 2022. -47 b.
3. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova Sh.A. Laboratoriya ishi: o‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2022. 140 b.
4. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova Sh.A. Laboratoriya ishi: electron o‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2022. 140 b.
5. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova S.A. Sitologik tashxisiga kirish: o‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2021. 152 b.
6. Saidov A.B. Kurbonova Z.Ch., Babadjanova Sh.A. Gematologik kasalliliklar sitologik diagnostikasi: o‘quv uslubiy qo‘llanma. Toshkent, 2021. – 56 b.

## ТРОМБОЦИТЛАРНИ САНАШ УСУЛЛАРИ

<sup>1</sup>Юсупов Б.Н., <sup>2</sup>Абдираимова А.Н.

<sup>1</sup>Тошкент тиббиёт академияси,

<sup>2</sup>Тошкент давлат педагогика университети

Тромбоцит ядросиз, 2-4 мкм диаметрли хужайра бўлиб, гемостаз ва қон ивишда иштирок этади. Соғлом одамда тромбоцитлар сони  $180\text{-}320 \times 10^9/\text{л}$ .

Тромбоцитлар юмалоқ ва овал шаклда, цитоплазмаси оч бинафша рангга бўялган гиаломер ва марказий пушти - бинафша рангли грануломер қисмлардан ташкил топган. Тромбоцитларнинг тахминан 80% қонда, 20% эса талоқда бўлади. Тромбоцитлар 7-8 кун яшайди.